VIIKONVAIHDE

Rahaa lautaselle. Kuntaruokailun asiantuntijat toivovat päättäjiltä euroja kauniiden strategioiden toteuttamiseen. Sivu 14

Kansa muistaa. Pilvi Torsti katsoo, että suomalaiset arvioivat monia historian merkkipaaluja terveellä tavalla kriittisesti. Sivu 15

Ruokaisa salaatti. Paahdettu bataatti sopii kalkkunan kera tarjottavaan salaattiin. Sivu 17

KIMMO HAIMI

”Ei mitään katumista”, sanoo 56-vuotias Henry Åkerlund päätymisestään maidontuottajaksi. ”Kun karja on pieni, kaikki täytyy tehdä viimeisen päälle hyvin.”

Pätkätöistä maidontuottajaksi

Nuori romanimies Henry Åkerlund lähti 1970-luvun puolivälissä rohkeasti kokeilemaan maataloustöitä. Näin löytyi puoliso ja samalla tuleva ammatti maidontuottajana.

LOIMAA (MT)

Elämän ruuhkavuodet alkavat olla alastarolaisella maitotilalla takanapäin. **Henry Åkerlundin** ja **Merja Vartian** kaikki viisi lasta ovat lentäneet pesästä.

”Onneksi lapset ovat päässeet hyviin töihin”, Henry Åkerlund kertoo. Tytär **Irja Vartia** on vapaapäivänään käymässä kotona.

”Olen ylpeä siitä, että olen puoliksi mustalainen. Ei kukaan meinaa sitä heti uskoa”, 23-vuotias kokki kertoo.

Nykyään puhutaan romaneista eikä mustalaisista. Sanavalinta ei ole isän mielestä niin olennainen kuin äänensävy, jolla sana sanotaan.

Selkeä työnjako

Tilan parsinavetassa on 16 lypsävää ja nuori karja päälle. Ayrshiren joukossa on myös suomalaista alkuperäisrotua länsisuomenkarjaa.

”Kun karja on pieni, kaikki täytyy tehdä viimeisen päälle hyvin. Merja harjailee ja pesee eläimiä joka päivä”, Åkerlund kertoo.

”Kannattavuutta on yritetty pitää yllä mahdollisimman pienin kustannuksin, mutta niin, ettei tingitä väärissä paikoissa”, Merja Vartia täydentää.

Tuotanto on melkein luomua. Rehu saadaan valtaosin omilta pelloilta, joita on raivattu lisää.

Työnjako tilalla on selkeä. ”Minä teen peltohommat ja navettahommat tehdään yhdessä”, Åkerlund kertoo. Miehen sarkaa on myös klapien teko ja keittiöpuolella liharuokien kokkaus.

Opettelun paikka

Pariskunta löysi toisensa, kun Åkerlund tuli taloon töihin.

”Tulin tänne 18-vuotiaana nuorena miehenä ja sille tielle sitten jäin.”

Aiempaa kokemusta maataloustöistä ei ollut. ”Töitä joutui katsomalla opettelemaan. Meitä tuli tänne silloin kaksi kaveria. Toinen oli ollut täällä ennenkin töissä.”

Åkerlund oli Helsingissä asuessaan saanut tuntumaa siihen, miten vaikeaa työn saanti voi romanille olla. Hän itsekin onnistui saamaan vain pätkätöitä.

Kenestä tahansa ei tule maanviljelijää tekemälläkään. Åkerlund arvelee, että rohkeus oli hänen vahvuutensa.

”Tärkeintähän ihmiselle on rohkeus ryhtyä hommiin vaan.”

”Meidän Henkka”

Åkerlund toimi useita vuosia kyläyhdistyksessä ja sen näytelmäryhmässä. Helppoa ei yhteisöön pääsy ollut.

”Vaikka olisi valkolainenkin, täällä kestää kauan päästä yhteisöön mukaan.”

Ennakkoluuloja romania kohtaan saattoi alkuun olla, mutta sellaisia ei pariskunta halua muistella. Nykyään kylällä kuulee puhuttavan tuttavallisesti ”meidän Henkasta”.

Talon edellisestä isännästä, agronomi **Tauno I. Vartiasta** Åkerlundilla on vain hyviä muistoja. ”Eivät maalaiset ole niin jyrkkiä kannoissaan kuin kaupunkilaiset.”

Vartia oli kokoomuksen kansanedustaja, joka nuorempana työskenteli Maaseudun Tulevaisuuden toimittajana. Kolumnistina hän kirjoitti nimimerkillä Savisaapas.

Perinteen kunnioitusta

Romanikulttuurissa on Åkerlundin mielestä paljonkin vaalimisen arvoista, esimerkiksi vanhempien ihmisten kunnioittaminen.

Sukulaisten hautajaisiin ja juhliin hän pukeutuu perinteisesti. Diagonaalihousut ja saappaat ovat olleet valkolaisenkin päällä, kun asua tarvittiin kyläyhdistyksen laulunäytelmässä.

Åkerlund muistelee lapsuuttaan hyvillä mielin.

”Meillä oli ihan rauhallista eloa, vaikka monessa paikassa asuttiin ja välillä oli varmaan tiukkaakin. Kun aika usein joutui vaihtamaan koulua, vähän heikoksi jäi sitten se koulusta saatu tieto ja taito.”

”Minun lapsuudessani oli harvinaista, että romani meni lukioon asti”, Åkerlund kertoo. Nyt hänen nuorin poikansa on ylioppilas.

Åkerlund asui lapsena isän kotiseudulla Pohjois-Karjalassa. Isä lihotti hevosia ja myi niitä Ilomantsin suurille savotoille. ”Joskus hän teki luutia ja kävi niitä myymässä, kun ei muuta ollut.”

Isä jäi lopulta Helsingissä eläkkeelle rakennusmiehen töistä tapaturman johdosta.

Isältään Åkerlund oppi, miten paljon oma käytös vaikuttaa muiden ihmisten suhtautumiseen. ”Isä pärjäsi valtaväestön kanssa hyvin eikä minuakaan koulussa kiusattu.”

Työ parasta lääkettä

Åkerlund on huolissaan huumeiden leviämisestä. ”Huumeita liikkuu romanien kuten valtaväestönkin keskuudessa. Se on aika pelottavaa.”

Romaniväestön hyvinvointia edistäisi Åkerlundin mielestä parhaiten työn saannin helpottaminen.

”Kyllä mustalainen pystyy tekemään mitä vain työtä siinä kuin joku muukin. Itse olen tehnyt tätä työtä yli kolmekymmentä vuotta.”

TARJA HALLA

Sanavalinta ei ole niin olennainen kuin äänensävy, jolla sana sanotaan.

Suomen romanien historia -teos kiinnostaa myös Irja ja Merja Vartiaa.

Perheenisä vastaa liharuokien kokkauksesta.

Sukujuhlissa vaatetus on perinteinen.

KIRJA

Romaniperheillä pitkät perinteet maanviljelyssä

Maanviljelyllä on pitkät pitkät perinteet Suomen romaniväestön keskuudessa.

Omaa maataan viljelleet romaniperheet poikkesivat 1800-luvulla selvimmin kiertolaiselämästä, kertoo tällä viikolla julkistettu suurteos Suomen romanien historia.

Talollisia romanisukuja oli erityisesti Pohjanmaalla, mutta myös Keski-Suomessa ja Savossa. Moni viljeli maatilkkua torpparina.

Ammattien kirjo on ollut vuosisatojen kuluessa paljon muutakin kuin hevoskauppaa ja pitsiliinoja. Romanit hankkivat vanhassa maatalousyhteiskunnassa leipänsä miltei kaikissa mahdollisissa tuon ajan ammateissa.

Lähes 500-sivuinen teos kuvaa Suomen romanien taivalta maanteiltä tupiin, laajamittaisesta syrjinnästä kohti täysiä kansalaisoikeuksia.

Nykypäivänä voi olla vaikea tajuta, miten myöhään valtio ja kunnat Suomessa havahtuivat romanien kurjiin oloihin. Helsingin ja muidenkin kaupunkien liepeillä asuttiin 50-luvulla slummeja muistuttavissa hökkeli-ja telttakylissä.

Viranomaisen apua jopa pelättiin, koska se tarkoitti usein lasten huostaanottoa. Huostaanotto oli tavallaan romanipolitiikan pääväline hoitaa asunnottomuutta ja köyhyyttä.

Helsinki ryhtyi järjestämään romaneille asuntoja vasta 1970-luvulla, kun asunto-olojen kohentamiseen alkoi saada valtionapua.

Kansalaisten ja mediankin asenteissa näkyi kauhistelua, halveksuntaa ja romantisointia.

Sodan jälkeisiin vuosikymmeniin ajoittuu useita historian kirjoihin jääneitä valtaväestön ylilyöntejä.

Pankakoskella otettiin käyttöön oman käden oikeus vuonna 1956. Satapäinen joukko seipäin ja rautaketjuin varustautuneita tehdasyhteisön miehiä ja poikia hääti väkivalloin romaniperheet mökeistään.

Käännekohta romanipolitiikassa osuu 60-luvun lopulle.

”Elävätkö Suomen mustalaiset apartheidissa”, Helsingin seurakuntien Kirkko ja kaupunki -lehti tuntui aiheellisesti kyselevän.

Mustalaisyhdistys perustettiin vuonna -67. Vuotta myöhemmin uudistettiin Mustalaisasian neuvottelukunnan kokoonpano ja puheenjohtajaksi valittiin nuori juristi **Jacob Söderman**.

Tätä seurasi ennennäkemätön reformien aalto. Vähitellen myös romanien edustus heidän asioitaan ajavissa elimissä alkoi vahvistua.

Romanien syrjinnän kieltävä laki tuli voimaan vuonna 1971.

Suomen romanien historia 500 vuoden ajalta on lajissaan ainutlaatuinen koko maailmassa.

Teos tuo vahvasti esiin romanien oman näkökulman ja valottaa kiinnostavasti kulttuurin monia osa-alueita. Kirjan on toimittanut Suomen romanien historia-projektin johtaja, dosentti **Panu Pulma**.

TARJA HALLA

Suomen romanien historia.
Toimittaja: Panu Pulma.
Suomalaisen kirjallisuuden seura. 494 sivua.

SUOMEN ROMANIT

Ruotsi veti puoleensa

Suomen romaneita asuu kotimaassa arviolta 10 000–12 000 henkilöä.
Ruotsiin muutti 60-luvulla suhteellisesti paljon enemmän romaneja kuin valtaväestöä.
Naapurimaassa asuu nykyarvion mukaan 3 000–5 000 suomenkielistä romania.